

Hendan myndin er tikin 6. januar í 1998, tá Poul Nyrup Rasmussen, forsætisráðharri, vitjaði í Føroyum. Hetta var í kjalarvørrinum á bankamálinum og sokallaðu Grønberg-rapportini. Zakarias Wang roynir at siga forsætisráðharranum, at føroyingar ongantíð hava givið Danmark valdið yvir Føroyum

Nú er øll orsøk til at siga gablaveldinum farvæl

– og geva fólki okkara sín demokratiska rætt til at stýra innanríkis eins væl og í uttanríkismálum. Tað segði Zakarias Wang millum annað, tá hann legði fram bókina “Fyrsti salutturin fyrri fríu Føroyum” á Trøllanesi mánadagin

Zakarias Wang

Háttvirda samkoma!

Tað er mær ein heiður at hava fingið høvi til at leggja fram bókina “Fyrsti salutturin fyrri fríu Føroyum” her í skúlanum á Trøllanesi. Tað eru ikki nógvar bókur, sum nevna Trøllanes, men kaga vit í stílin í hesi bók, so síggja vit at har er bygdin nevnd. Orsøkin til, at vit hava framløgu av hesi bók her, er tann einfalda, at her ber til at síggja, at Trøllanes er ein týðningarmikil bygd í Føroya søgu.

Her sæst nevnliga eitt yvirtilt yvir úrslitið av fólkaatkvøðuni 1946 fyrri øll valstøð í Føroyum, og her er Trøllanes í eini serstøðu.

Tá fólkaatkvøðan var tann 14. september 1946 fingu veljararnir tvinnar kostir í at velja. Annar var at seta kross fyrri tí uppskoti, danska stjórnin hevði bjóðað okkum sum ein innlimaður partur av kongsríkinum Danmark. Hetta uppskot tordi lögtingið ikki at leggja undir fólkaatkvøðu, tí eingin ivi var um, at tað hevði fallið. Í bókini stendur tilboðið prentað, og ein og hvør kann siga sær sjálvum, at fell uppskotið, so var tað tað sama sum loysing. Fyri at sleppa undan hesum vissa úrsliti samtykti lögtingið, at hin valkosturin skuldi

vera loysing, og so skuldi alt gerast fyrri at fáa stjórnaruppskotinum sigurin.

Tá lögtingið samtykti fólkaatkvøðuna 10. mai 1946 var eingin, sum ivaðist í, at loysing fór at fella, og fallið fór at vera stórt. Nakrir fáir føroyingar høvdu tikið upp loysingarkyndilin. Undirtøkan hevði verið lítil.

Men hvat hendi?

Tá fólk settu seg at lurta eftir úrslitunum frá teimum 76 valstøðunum, vísti tað seg, at í bygd eftir bygd var meiriluti fyrri loysing. Í trimum valstøðum vóru allar atkvøðurnar fyrri loysing. Hesi valstøð vóru Koltur, Trøllanes og Haraldssund.

Tað sum hendi á hesi fólkaatkvøðu var tí, at royndin at innlima okkum í danska eindarstatin fell.

Sum kunnugt endaði hesin leikur við, at lögtingsmeirilutin vildi fylgja úrslitinum av fólkaatkvøðuni og at forsætisráðharrin tí upploysi lögtingið.

Fyrsti kapitul í bókini er um tað sum fór fram fyrstu dagarnar eftir fólkaatkvøðuna, har allir flokkar í Føroyum viðurkendu úrslitið. Føroyingar settu sær fyrri at taka upp egnan tein, og sjálvst skiparin á orrustufloynum Simpson strikaði Dannebrók og heysaði Merkið í húnar hátt fyrri at viðurkenna tær fríu Fø-

oyar. Síðan verður greitt frá, hvussu danska stjórnin skifti støðu og ikki vildi nýta ta fólkaatkvøðu, sum hon sjálf hevði sett í verk. Tá lögtingið var ósamt við nýggju støðu stjórnarinnar og ætlaði sær at halda fram við arbeiði sínum, upploysi stjórnin lögtingið og ætlaði sær at handtaka ólýdnu lögtingmenninar. Helst skuldu føroyskir lögreglumen seta lögtingsmenninar í geglið, men megnaðu teir tað ikki, so kundu hermenninir á tí danska verju-skipinum, sum teir í skundi høvdu siglt til Tórshavnar, hjálpa amtmanninum at seta tingmenninar í brummuna.

Í øllum teimum londum, fólkaatkvøða hevur verið um loysing, er einki dømi um so grovan yvirgang, sum tann, danska stjórnin her gjørdi seg seka í.

Spurningurin er, um stjórnin hevði loyvi til at traðka føroyska fólkaaviljan niður og senda tað lögting til hús, sum vildi fylgja úrslitinum av fólkaatkvøðuni.

Nær og hvussu hevur danska stjórnin fingið tann rætt, sum hon nýtti til at berjast fólksins vilja niður við?

Í tí sum eftir er av bókini verður leitað eftir svari upp á henda spurning.

Fyrst verður kannað, um ein slíkur rættur kann stava frá friðarsáttmálanum í Kiel

í 1814. Vórðu vit við honum innlimaði í Danmarkar ríki?

Her kemur so væl við, at Danmark í rættarmálinum um rætt Noregs til summar partar av Eysturgrønlandi í 1933 hevði ført fram júst hetta uppáhald. Í hesum partinum av dóminum tapti Danmark fullkomuliga. Tað er tí av heimsins hægsta lögfrøðiliga myndugleika sligið fast við sjeittummasseymi, at vit í 1814 ikki gjørdust ein partur av Danmarkar ríki. Harumframt segði dómstólurin, at okkara rættarstøða ikki broyttist av hesum friðarsáttmála.

Tað er tí neyðugt at skilja, hvør okkara rættarstøða var fyrri 1814, til tess at fáa greiðu á, hvussu hon er í dag. Hetta er lætt at greina, tí vit hava jú sambandssáttmálan millum okkum og Danmarka ríki frá 29. august 1450, sum er at síggja í hesi bók. Við hesum bindandi sáttmála hevur Danmark givið okkum sjálvstýri, tí har verður sagt, at tað ikki hevur rætt at leggja upp í okkara innanríkis viður-skipti. Somuleiðis hava vit ta norsku stjórnarskrá frá 7. august 1661, sum vit sjálvi tóku undir við á lögtingi 14. august 1662. Vit høvdu við hesi samtykt áttikið okkum skyldu til at vera kongi okkara lýðin.

Men í 1849 slepti kongur

okkum frá teimum skyldum, sum vit vóru gingin undir. Eftir meginregluni um fólkasuverenitetin skuldu vit tá sjálvi avgera, hvat ið skuldi henda hjá okkum. Eins og danir fingi eina stjórnarskráargevandi ríkissamkomu, skuldu vit eisini havt eina av sama slag.

Men tað fingi vit ikki. Í staðin fyrri nápaði danska stjórnin tað vald, vit høvdu givið kongi okkara, og stýrði okkum á sama hátt, sum kongur hevði stýrt frammanundan eins og Kristoffur Gabel hevði lagt honum lag á.

Síðani 1849 hevur stýri Danmarkar yvir okkum tí verið heimildarlest, og avgerðin um at koyra lögtingið til hús í 1946 í stríð við vilja Føroya fólks, var tí ólóglig.

Hetta hevur verið ført fram fyrr. Her verður tað gjørt í eini vísindaligari framløgu. Hvat siga danskir vísindamenn til slíkar framløgur?

Vísindi eru eyðkend av orðaskifti. Ein vísindamaður sigur eitt, setir fram eina hypotesu, sum tað eitur, og allir aðrir vísindamenn hava skyldu til at ansa eftir, at tað, sum verður ført fram, er rætt. Halda teir, at ein hypotesa er skeiv, er tað teirra vísindaliga skylda at falsifisera hana, sum tað eitur, við at vísa á hvar ið mistakið er.

Hvat hava danskir vísinda-

menn so sagt um ta hypotesu, sum tit kunnu lesa í hesi bók?

Teir hava ikki sagt eitt orð.

Í vísindaligum høpi merk-ir slík tøg, at hypotesan verður viðurkend sum sannleiki. Við at tiga hava danskir vísindamenn tí tikið undir við, at vit sum her búgva, hava rætt til at stýra okkara egnu viðurskiftum og hava eins stórar rætt til at avgera uttanríkispolitikkin sum danir hava.

Hóast tað eru vit enn í tí donsku spennitroyggjuni, sum vit í 1946 við danskari hernaðarmegi vórðu lögð í.

Hvussu kunnu vit sleppa burtur úr hesi ólógligu skipan, soleiðis at vit fáa tað sjálvstýri, sum vit hava fullkomnan rætt til?

Til tess krevst fólksins undirtøka.

Fyri at virka fyrri hesum er tað at eg havi gjørt av at stilla upp til komandi fólkatingsval sum uttanflokka valevni. Endamálið er at fáa fólksins mandat til at stóðga tí ólógligu uppilegging, sum danska stjórnin úttinnir her hjá okkum. Alt ov leingi hava vit latið okkum henda órætt lynda, men alt hevur sína tíð, og nú er øll orsøk til at siga gablaveldinum farvæl og geva fólki okkara sín demokratiska rætt til at stýra innanríkis eins væl og í uttanríkismálum.